

Kulcsszavak a záróvizsga témákhoz

Általános lélektan

1. Figyelmi folyamatok

A – Főbb témák

- A figyelem meghatározása és fajtái
 - önkéntelen és szándékos figyelem; szelektív, megosztott és váltakozó figyelem; szimultán, szukcesszív és fenntartott figyelem; kifelé és befelé irányuló figyelem; orientációs, éberségi és végrehajtói figyelmi hálózat; akusztikus, vizuális és téri figyelem
- A figyelem tulajdonságai
 - terjedelem, koncentráltság, megoszthatóság, tartósság, rugalmasság
- Figyelem elméletek
 - korai szűrés modell; csillapítási modell; kései szűrés modell; rugalmas szűrő modell; kapacitás modell; szűrő nélküli megközelítés – észlelési ciklus és sémák; hierarchikus megközelítés: ATA modell – ellenőrző figyelmi rendszer
- végrehajtói, szelektív figyelem, gátlási folyamatok
- vigilancia, éberség
 - aktivációs kontinuum hipotézis – Yerkes-Dodson törvény
- orientáció
 - orientációs, védekezési és megrezenési reakció; Szokolov-modell; a mi az? reflex; kollatív változók - önkéntelen és akaratlagos, explicit figyelmi váltások
 - az orientáció hibái: nem figyelési vakság, változási vakság, ismétlési vakság, figyelmi pislogás, az orientációs reakció megszűnése – habituáció

B - Módszertani vonatkozások:

- A figyelem és percepciókutatás legfontosabb módszerei
 - introspekció és viselkedéses módszerek; pszichofizikai módszerek: GBR, EMG, EKG; EEG, MEG, kiváltott potenciál, eseményhez kötött potenciál; képkeltő eljárások: röntgen, CT, PET, MRI, fMRI
- Figyelem vizsgálati módszerek, eljárások - papír-ceruza és számítógépes módszerek
 - áthúzásos, kódjel és számolási tesztek
 - figyelmi szelekció, gátlási jelenségek: Stroop feladatok (szín/szó, numerikus, érzelmi; Eriksen feladat; Go/No go feladat, Simon feladat; negatív előfeszítés
 - figyelemmegosztás: koktélparti helyzet, dichotikus hallgatás
 - fenntartott figyelem: Pieron, D2; TEA – Test of Everyday Attention; órateszt
 - orientáció: Mack és Rock kísérlete, Láthatatlan gorilla, „the door study”
- Szignáldetekció – szignáldetekciós vizsgálat
 - szignáldetekciós helyzet: találat, kihagyás, téves risztás, helyes elutasítás
 - érzékenység, döntési kritériumok, észlelő működés jelleggörbe (ROC görbe)
- Pszichofizika – észlelési küszöbök vizsgálata
 - abszolút és különbségi küszöb; legkisebb érzékelhető különbség - Weber-tört
 - klasszikus módszerek – konstans ingerek, határok, beigazítás módszere; továbbfejlesztett módszerek - kötelező választás, adaptív eljárás; közvetlen pszichofizika: nagyságbecslés, aránybecslés, modalitás összeillesztés
 - érzetfüggvény - logaritmus törvény; pszichometriai és pszichofizikai függvény
- Reakcióidőmérés
 - mentális kronometria, szakaszelmélet, kivonásos módszer additív faktorok módszertan; reakcióidő mérés – a reakcióidő típusok

C - Biológiai vonatkozások

- a figyelmi folyamatok feldolgozó hálózatai
- arousal, ARAS, EEG hullámok

2. Vizuális információfeldolgozás

A – Főbb témák

- Színlátás
 - a fény fizikai tulajdonságai: amplitudó, frekvencia, hullámhossz
 - spektrum, összetett és egyszerű fény
 - fizikai színkeverés – additív, szubtraktív; pszichológiai színkeverés
 - színkör, színhasonlósági tér
 - felületi reflektancia; abszorpció
 - ellenszínelmélet, háromszín elmélet
 - a színek pszichológiai tulajdonságai: árnyalat, fényesség, telítettség
 - színtonstancia; szíkontraszt; színasszimiláció
- Tárgyak, formák észlelése
 - perceptuális szegregáció
 - kétértelmű ábrák és a figura-háttér elrendeződés feltételei
 - a perceptuális organizáció Gestalt elvei
 - valódi és illuzórikus kontúr
 - geometrikus ionok
 - perceptuális tanulás
 - arc észlelés – prozopagnózia; inverziós hatás
- Tér és mélységészlelés
 - énközpontú perceptuális mező
 - vizuális kulcsok: monokuláris és binokuláris jelzőmozzanatok
 - perceptuális konstanciák: nagyságkonstancia - Emmert törvény; alakkonstancia; helykonstancia; mozgáskonstancia; színtonstancia; világosságkonstancia
 - perceptuális séma
 - illúzió – hold-illúzió, Gelb-, és Kardos-effektus, méretillúzió, mélység illúzió, arc illúzió, Ames szoba
 - binokuláris diszparitás
 - egymásnak megfelelő pontok, horopter; kettős látás és sztereolátás
- Mozgásészlelés
 - valódi mozgás, látszólagos mozgás, mozgási utóhatás, mozgási illúzió
 - Reichardt-detektorok
 - a biológiai mozgás és pontemberke

B - Módszertani vonatkozások - a vizuális észlelés vizsgálatára alkalmazott módszerek

- színkeverés (additív, szubtraktív); szíkontraszt, asszimiláció, szintesztek
- jelzőmozzanatok és konstanciák demonstrálása; illúziók, kétértelmű ábrák
- Hermann rács, Mach sávok

C - Biológiai vonatkozások

- A látórendszer felépítése (szemfelépítés, látópálya, látókéreg, dorsalis és ventralis vizuális pálya); a retina és a fotoreceptorok; retinális receptív mezők:
- veleszületett és szerzett színlátás zavarok – pro-, deuter-, tritanomália; tetrakromázia
- szemmozgások: szemizmok és szemmozgás fajták: konjunktív; vergens; gyors, szakkadikus; lassú, követő
- retinotópiás leképezés
- egocentrikus tér (PPC: testkép és téri figyelem); allocentrikus tér (hippocampus; helysejtek, rácssejtek, határsejtek és fejránysejtek)

3. Az észlelés további dimenziói

A – Főbb témák

- Akusztikus észlelés
 - analitikus és szintetikus észlelés
 - a hanghullám fizikai tulajdonságai: amplitudó, intenzitás, hangszint
 - a hang pszichikai tulajdonságai: hangerő, hangmagasság, hangszín
 - tisztahang, komplex hang, zaj, harmonikusok és felharmonikusok
 - a hangszín fizikai (spektrális és dinamikai) jellemzői és pszichikai tulajdonságai
 - hanglokalizáció: hallási tér, monoaurális és binaurális észlelés, interaurális hangerő- és időkülönbség, tévesztési kúp
- Kémiai érzékelés
 - A kémiai érzékelés alapja és fajtái
 - A szagok osztályozása; alapszagok, kompozit illatok
 - szagfeldolgozás: szagdiszkrimináció, -detektálás, -felismerés, -konstancia
 - szagok jelző és emlékezeti funkciói; szagok és viselkedésszabályozás; adaptáció és habituáció
 - Az ízek osztályozása; alapízek
 - ízfeldolgozás: ízdetektálás, ízazonosítás, ízdiszkrimináció, ízadaptáció, ízpreferencia, ízavertió
- Testérzékelés
 - testérzékelés fajtái
 - bőrérzékelés fajtái: érintés, tapintás, haptikus érzékelés
 - mozgásérzékelés: protopátiás és epikritikus kinesztézia
 - zsigeri érzékelés: protopátiás és epikritikus viszcerocepció; zsigeri fájdalom: referált fájdalom
- Fájdalom
 - fájdalomérzékelés, nocicepció összetevői: érzet, észlelet, reakció; a fájdalominger tulajdonságai
 - a fájdalomélmény dimenzió: szenzoros, affektív, kognitív; referált fájdalom
 - fájdalomreakciók időbelisége; indukált és természetes fájdalomreakciók
 - a fájdalomélményt befolyásoló tényezők: kulturális tényezők; pszichés tényezők: figyelem, memória, tanulás; fájdalomküszöb és fájdalomtolerancia; személyiség - fájdalomra hajlamos beteg
 - nem nociceptív fájdalom fajtái: pszichogén, szociális és mentális fájdalom

B - Módszertani vonatkozások - az egyes észlelési modalitások vizsgálatára alkalmazott módszerek

- pszichoakusztika: abszolút hallási küszöb és a hallhatósági függvény; különbségi küszöb és hatványfüggvény; a hangerősség skálázása (son skála és phon skála); a hangmagasság skálázása (mel skála, zenei skála); Fourier-elemzés

C - Biológiai vonatkozások

- A hallórendszer felépítése (fül és hallási funkciói; a hangmagasság és hangerő észlelésének magyarázata: frekvenciaelmélet, helyelmélet, utazóhullám elmélet, tonotopikus szerveződés; a halláskárosodás fajtái
- a nyelv és az orr, kémiai receptorok
- a bőr receptorai; kérgi leképeződés, homunculus; a mozgásérzékelés
- a fájdalomérzékelés biológiai alapjai (receptor, rosttípusok, kapumechanizmus), a fájdalom kivetülése, dermatoma

4. Adaptáció: a tanulási folyamatok típusai és jellegzetességei

A – Főbb témák

- Általános vonatkozások: a tanulás meghatározása; tanulási jelenségek felosztása; tanuláslélektani megközelítések: reflexológia, behaviorista, kognitív és biológiai/etológiai megközelítés; alkalmazkodó viselkedés, célirányos viselkedés, instrumentális viselkedés; kognitív tényezők jelentősége
- Asszociatív tanulás - klasszikus kondicionálás
 - Pavlov: feltételes és feltétlen reflex; generalizáció, diszkrimináció, kioltás
 - kontiguitás és kontingencia; idői tényezők szerepe; serkentő és gátló kondicionálás, blokkolási hatás
 - újdonság, intenzitás, megkülönböztethetőség, relevancia, biológiai erősség
 - modellek: ingerhelyettesítés, kompenzálóválasz, viselkedésrendszer, funkcionális adaptív modell
- Asszociatív tanulás - operáns kondicionálás
 - Thorndike: problémaketrec és a diszkrét próba módszer, útvesztőtanulás: az effektus törvénye, megerősítés, diszkrimináció; elsődleges és másodlagos megerősítők; a megerősítők természete
 - Skinner: Skinner-boksz, szabad operáns eljárás; szakaszai: magazintréning, formálás, tanulási szakasz
 - eljárások: megerősítés, büntetés, pozitív és negatív kontingenciák, averzív és appetitív események, elkerülés, menekülés
 - megerősítési tervek – arány és intervallumtervek
 - a tanulást közvetítő tényezők: motiváció, drive redukció és indukció; fiziológiai állapot; befolyásolás, kognitív tényezők: tanult tehetetlenség; biológiai korlát
- Komplex tanulás
 - Tolman: útvesztőtanulás; látens tanulás és teljesítménygörbe mentális térkép; módszerek: vízi labirintus, kerülőút problémák; hely és választanulás
 - Köhler belátásos tanulás; kerülőút feladatok; mentális próba-szerencse viselkedés, újrastrukturálás, belátás, aha élmény, a megoldások átvihetősége (transzfer) és hozzáférhetősége
 - Bandura: szociális tanulás, obszervációs tanulás és utánzás; vikariáló megerősítés; a modell tanulás meghatározói
- Képzelet
 - reprezentációk: kép és jel; mentális reprezentációk: analóg és propozicionális
 - kettős kódolás modell: Paivio: logogének, imagének; Bower: relációszervezés
 - absztrakt propozicionális modell: Anderson - fogalmi-propozicionális hipotézis
 - mentális kép modell: Shepard: funkcionális ekvivalencia, izomorfizmus; Kosslyn: téri jellemzők szerepe

B - Módszertani vonatkozások

- tanulás és képzeletvizsgáló módszerek: szignálkövetés, félelemkondicionálás, ízaverziókondicionálás; pillacsapás kondicionálás, útvesztőtanulás, shaping, mentális forgatás, képzeleti élénkség kérdőív (VVIQ), mátrix feladat

C - Biológiai vonatkozások

- A tanulás/memóriaképzés sejtes alapjai: LTP, LTD, szinaptikus plaszticitás, tükörneuronok – imitáció

5. Az emberi emlékezet – emlékezet típusok

A – Főbb témák

- Szenzoros emlékezet
- Rövid távú emlékezet
- Hosszú távú emlékezet
- Munkamemória és végrehajtó funkciók
- Epizodikus emlékezet: szervezés és emlékezés
- Szemantikus emlékezet és tárolt ismeretek

B – Módszertani vonatkozások

- vizsgálati módszerek az emlékezet kutatásában:
 - Ikonikus emlékezet: Sperling részleges beszámolási paradigmája
 - Kódolás:
 - Feldolgozás mélysége (Craik és Tulving, 1975)
 - Kódolási/előhívási kongruencia
 - Szándékos felejtés
 - Előhívás: felidézés vs. felismerés
 - Munkamemória:
 - Tömbösítés szerepe
 - Brown-Peterson paradigma
 - Szeriális pozíció hatás
 - Interferencia paradigmák
 - Szám-, Olvasás-, Hallási mondatterjedelem, Álszóismétlési teszt
 - A téri-vizuális munkamemória vizsgálata: Corsi kocka teszt
 - Végrehajtói funkciók vizsgálata:
 - Gátlás: Stroop-feladat, Go/No go feladat, Simon feladat
 - Frissítés: Verbális és vizuális fluencia feladatok, 5 pont teszt, N-back feladatok
 - Váltás: Trail Making Teszt
 - Komplex feladatok: Wisconsin kártyateszt, Tower of London

C – Biológiai vonatkozások

- Frontális lebeny és temporális lebeny
- Hippokampusz
- Téri memória
 - egocentrikus tér (PPC: testkép és téri figyelem)
 - allocentrikus tér (hippocampus; helysejtek, rácsejtek, határsejtek és fejránysejtek)

6. Az emberi emlékezet – gyakorlati vonatkozások

A – Főbb témák

- Az önéletrajzi emlékezet elmélete és az önéletrajzi emlékezeti zavarok
- A felejtés
- Gyermekkori emlékezet
- Emlékezet és öregedés
- Az amnézia

B – Módszertani vonatkozások

- vizsgálati módszerek az emlékezeti zavarok kutatásában
- Az emlékezet konstruktív természete
 - DRM paradigma
 - Kontextus szerepe
 - Bartlett és a sémák
 - emlékezeti torzítások vizsgálata,
- Az önéletrajzi emlékezet vizsgálata
 - Hívószavas eljárások
 - Önéletrajzi Interjú
 - az életkori hatások kísérletes vizsgálatai

C – Biológiai vonatkozások

- Korszakov-szindróma, Alzheimer-kór, H.M. és az amnézia

7. Motivációs mechanizmusok, a motiváció típusai, motivációs elméletek

A – Főbb témák

- A motiváció témakörének alapfogalmai (ösztön, szükséglet, drive, homeosztázis, incentív)
 - drive redukciós elmélet
- Primer motivációk: a hőmérséklet, folyadékbevitel és táplálkozás szabályozása
 - szomjúság: perifériás, ozmotikus, emocionális; „set-point” hipotézis; táplálkozás szabályozása
- A szexualitás pszichológiai vonatkozásai
 - humán szexuális válasszklus, Kinsey-jelentés, homoszexualitás elméletei
- A támadó magatartás motivációja, az agresszió megnyilvánulási formái, agresszióelméletek
- A menekülő magatartás motivációja: félelem, szorongás, ezek típusai
 - „Flight or fight” reakció, félelem vs. szorongás
- Stressz és stresszor, az általános adaptációs szindróma
 - életesemények, Lazarus tranzakcionista modellje, allosztatikus modell, megküzdési stratégiák (coping), pszichológiai immunrendszer,
- A segítők viselkedés motivációja, az altruizmust magyarázó elméletek
 - genuin vs. pszeudo altruizmus; Latané és Darley döntési modellje; negatívállapot-csökkentése; empátia-altruizmus elmélet
- Az intrinzik motiváció fogalma, alapjelenségei, az öndeterminációs elmélet (Ryan és Deci)
 - szenzoros deprivációs kísérletek; kompetencia, autonómia, affiliáció szükséglet
- A kognitív motivációk alapjelenségei: exploráció, kutató motiváció
 - transzcendencia szükséglet
- Teljesítménymotiváció
- implicit motiváció
 - TAT

B - Módszertani vonatkozások

- A motiváció fiziológias aspektusainak mérése
- A motiváció viselkedéses és szubjektív vonatkozásainak vizsgálata

C – Biológiai vonatkozások

- A limbikus rendszer
- Hypothalamus + amygdala
- HPA tengely
- Vegetatív idegrendszer (autonóm idegrendszer)
- A krónikus stressz biológiai háttere és hatása

8. Emocionális folyamatok, érzelemelméletek, az érzelmek vizsgálata

A – Főbb témák

- Az érzelmek összetevői, az érzelmek osztályozása
 - affektív jelenségek; alapérzelmek; másodlagos érzelmek; érzelemcsaládok; érzelem összetevők; negatív torzítás
- Klasszikus érzelemelméletek
 - James-Lange érzelem elmélet; Cannon és Bard centrális elmélete; Schachter és Singer kétfaktoros elmélete
- Újabb emóció-elméletek
 - hamis feedback kísérletek; mimikai visszacsatolás elmélete, amygdala; Lazarus-Zajonc vita; kognitív kiértékelés; Lazarus-kognitív érzelem elmélete, pszichológiai konstruktivizmus
- Érzelemkifejezés, Az érzelmek észlelése, empátia
 - FACS; érzelem kiolvasás; beágyazott szimuláció; faciális mimikri; tükörneuronok; kimutatási szabályok; mikroarckifejezések
- Társas személyközi érzelmek
 - affektív előrejelzés
- Patológias emocionális jelenségek,
 - hedonikus adaptáció
- érzelemszabályozási stratégiák és alexitímia
- Érzelem és kogníció kapcsolata, az érzelmek hatása a kognitív folyamatokra
 - szomatikus marker hipotézis.

B - Módszertani vonatkozások

- Az érzelem szubjektív élményének mérése
- Az érzelem fiziológias vonatkozásainak mérése
- Az érzelem kognitív aspektusainak mérése
- Az érzelem viselkedéses vonatkozásainak mérése
- Az arckifejezések vizsgálata

C – Biológiai vonatkozások

- A limbikus rendszer
- autonóm idegrendszer
- érzelmek féltekei lateralizációja, érzelmek lokalizációja
- Tükörneuronok

9. A nyelv pszichológiai vonatkozásai

A – Főbb témák

- A nyelvi képesség természete
- Beszédészlelés, beszédmegértés és mentális lexikon
- Beszédprodukción, nyelvbottások, elszólások, szünetek
- Az olvasás és az olvasási zavar
- Nyelv és agyműködés
- A kommunikáció modelljei és alapfolyamatai

B - Módszertani vonatkozások

- vizsgálati módszerek a nyelv kutatásában: előfeszítés, nyelvbottások, elszólások, szünetek vizsgálata, esettanulmányok, afázia és diszlexia vizsgálati módszerei

C – Biológiai vonatkozások

- motoros (Broca-féle) és szenzoros (Wernicke-féle) afázia; Féltekei lateralizáció, Neuroplaszticitás

10. Humánspecifikus/Magasabbrendű megismerő folyamatok

A – Főbb témák

- Intelligencia - az intelligencia meghatározása mint képesség és színvonal
 - Galton paradigma, öröklés és környezet; az intelligencia mérése: mentális kor (Binet); IQ (Stern, Terman); verbális és performációs IQ (Wechsler); nyerspont és IQ skála, az intelligencia övezetei
 - Pszichometrikus modellek: Kétfaktoros-, Gf-Gc és három réteg modell, elemi mentális képességek, Kockamodell; Biológiai modellek: hatékony idegrendszer és mentális sebesség; idegéletani és metabolizációs jelenségek és IQ; Kontextuális megközelítés: abszolutisztikus, relativista és köztes felfogás; a kontextusok szintjei; Komplex megközelítés: Triarchikus modell (Sternberg): komponensek; intelligencia mintázatok; sikeres intelligencia; többszörös intelligenciák (Gardner)
 - az intelligencia korrelációi (iskolai teljesítmény, tanulmányi idő stb.); Flynn effektus; örökletesség vizsgálatok; csoportok közötti különbségek
- kreativitás
 - intelligencia és kreativitás; konvergens és divergens gondolkodás jellemzői; a kreatív személyiség; a kreatív folyamat – Wallas; a kreativitás szintjei;
 - a kreativitás mérése: originalitás, felxibilitás, fluencia
- problémamegoldás
 - Behaviorista és Gestalt megközelítés – belátásos problémamegoldás; Köhler; Információelméleti megközelítés: Problémater elmélet – Simon; heurisztikák és algoritmusok; keresés, közelítés, tervezés, analógiák
 - fázisai (Wallas, Pólya); beállítódás, funkcionális rögződés; reprezentációk; figyelem; emlékezet szerepe; a problémák típusai tudásintenzív problémák: sakk; analógiás gondolkodás – izomorf problémák: transzfer és lehetőségei; szakértők és újoncok; szakértővé válás – Anderson; Mentális modellek
- következtetés
 - Deduktív és induktív következtetés; normatív és pszichológiai megközelítés
 - Absztraktszabály elmélet: érvényes és érvénytelen következtetések; természetes dedukció; Konkrétszabály elmélet: Wason feladat, megengedő és kényszerítő sémák; Modell elmélet: szillogisztikus következtetések típusai, alakzatai, formai és tartalmi torzítások, Venn diagrammok, téri és logikai következtetések
- döntéshozatal
 - normatív megközelítés; torzítások és heurisztikák a valószínűségbecslésben

B - Módszertani vonatkozások - vizsgálati módszerek az intelligencia, a kerativitás és problémamegoldás kutatásában

- intelligencia tesztek és tulajdonságai: MAWI, Raven; kreativitás tesztek: körök tesztje, szokatlan használat, távoli asszociáció, képbefejezés
- Wason feladat és változatai
- problémák: kétzsinór, gyertya-gyufásdoboz, kilencpont, vizeskancsó, kannibál-szerzetes, tumor-lézer, hiányos sakktábla, házasságkötés

C - Biológiai vonatkozások

- Praefrontalis kéreg: dIPFC: munkamemória, szekvencialitás, téri viselkedés tervezése; OFC/vmPFC: viselkedés társas közegben (limbikus készletések szociális viselkedésbe fordítása), erkölcsi szabályok